

CEDİTÇİLİK HAREKETİ VE MODERN EĞİTİMİN GELİŞİMİ**Murodova Afruza O'ktamovna***57 Numaralı Genel Ortaöğretim Okulu**11. Sınıf Mezunu**Özbekistan Cumhuriyeti*

Özet: *Bu makalede Ceditçilik hareketinin ortaya çıkış tarihi, Türkistan'ın sosyal ve siyasi hayatındaki yeri, eğitim sisteminin reforme edilmesindeki hizmetleri ve modern Özbekistan eğitiminin gelişimine etkileri incelenmektedir. Ayrıca Ceditlerin aydınlanmacı fikirleri, milli uyanış sürecindeki faaliyetleri ve günümüz gençlerinin eğitimindeki önemi bilimsel kaynaklar ışığında ele alınmaktadır.*

Anahtar Kelimeler: *Ceditçilik, aydınlanma, eğitim, milli uyanış, usûl-i cedit okulları, Behbudi, Avloni, Fitrat, kalkınma, gençlerin eğitimi.*

Giriş

Günümüzde küreselleşme ve bilgi teknolojilerinin hızla geliştiği bir dönemde eğitim, her toplumun ilerlemesinin temel unsuru olarak kabul edilmektedir. Gelişmiş ülkelerin deneyimleri, bilim ve eğitime önem veren devletlerin ekonomik, siyasi ve kültürel alanlarda daha büyük başarılar elde ettiğini göstermektedir. Özbekistan tarihinde de eğitim ve aydınlanma konusu önemli bir yere sahip olmuş, XIX. yüzyılın sonları ile XX. yüzyılın başlarında ortaya çıkan Ceditçilik hareketi bu alanda önemli rol oynamıştır.

Ceditler, halkı cehalet ve geri kalmışlıktan kurtarmanın tek yolunun bilim ve modern eğitim olduğuna inanıyorlardı. Eski eğitim sistemini reforme etmek, yeni usul okulları açmak, basını geliştirmek ve milli bilinci yükseltmek suretiyle toplumun ilerlemesine hizmet etmişlerdir. Ceditlerin faaliyetleri yalnızca kendi dönemleri için değil, günümüz için de büyük önem taşımaktadır.

Ceditçilik Hareketinin Ortaya Çıkış Sebepleri

XIX. yüzyılın sonlarına gelindiğinde Türkistan'daki siyasi, ekonomik ve kültürel durum oldukça karmaşık bir hâl almıştı. Rus İmparatorluğu'nun sömürgeci politikaları yerel halkın sosyal yaşamını önemli ölçüde etkilemişti. Mevcut okul ve medreselerde ağırlıklı olarak dinî bilgiler öğretiliyor, fen ve sosyal bilimlere ise yeterince önem verilmiyordu.

Okuryazarlık oranı düşük olup halkın büyük bölümü modern bilimsel gelişmelerden habersizdi. Bu durum milletin ilerlemesini yavaşlatıyordu. Bu nedenle ileri görüşlü aydınlar eğitim sisteminin yenilenmesi ve halkın bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünmeye başladılar.

Ceditçilik hareketinin şekillenmesinde Kırım Tatar aydını İsmail Gaspiralı'nın büyük etkisi olmuştur. Gaspiralı, "Dilde, fikirde, işte birlik" sloganını ortaya atarak

Müslüman halkların modern eğitim yoluyla gelişmesi gerektiğini savunmuştur. Onun yeni usul okulları hakkındaki görüşleri Türkistan Cedidleri tarafından da benimsenmiştir.

Cedidlerin Temel Amaçları

Cedidlerin başlıca amacı milletin ilerlemesini sağlamaktır. Bu hedefe ulaşmak için şu alanlara önem vermişlerdir:

- Modern eğitim sistemini yaygınlaştırmak,
- Cehalet ve okuma yazma bilmeme sorunuyla mücadele etmek,
- Bilimsel gelişmeleri halka tanıtmak,
- Basın ve yayın faaliyetlerini geliştirmek,
- Milli bilinç ve kimliği güçlendirmek,
- Kadın eğitimini desteklemek,
- Ekonomik kalkınmaya katkıda bulunmak.

Cedidlere göre bir milletin geleceği eğitilmiş gençlere bağlıdır. Bu nedenle gençlerin eğitimi onların faaliyetlerinde öncelikli yer tutmuştur.

Yeni Usul Okullarının Kurulması

Cedidlerin en büyük hizmetlerinden biri yeni usul okullarını kurmalarıdır. Bu okullarda modern öğretim yöntemleri uygulanmıştır. Geleneksel okullarda yıllarca okuma yazma öğrenemeyen çocuklar, yeni usul okullarında kısa sürede okuryazar hâle gelmişlerdir.

Bu okullarda şu dersler okutulmuştur:

- Ana dili,
- Matematik,
- Coğrafya,
- Tarih,
- Fen bilimleri,
- Ahlâk,
- Yabancı diller.

Bu dersler öğrencilerin dünya görüşünü genişletmiş ve yeni neslin modern bilgiler edinmesine katkı sağlamıştır.

Mahmudhoja Behbudi, Munavvar Kari Abdurashidhanov ve Abdulla Avloni gibi aydınlar yeni usul okulları için özel ders kitapları hazırlamışlardır. Bu eserler kendi dönemleri için önemli yenilikler olarak kabul edilmiştir.

Mahmudhoja Behbudi'nin Aydınlanmacı Faaliyetleri

Mahmudhoja Behbudi, Cedidçilik hareketinin en önemli temsilcilerinden biridir. Eğitimci, oyun yazarı, gazeteci ve toplum önderi olarak halkın aydınlanması için büyük çaba göstermiştir.

Behbudi eğitimin gelişmesi amacıyla okullar açmış, ders kitapları yazmış ve gazete ile dergiler yayımlamıştır. Onun "Padarkuş" adlı eseri Özbek tiyatrosunun ilk örneklerinden biri kabul edilmektedir.

Behbudi gençleri bilgi edinmeye ve vatanın kalkınması için çalışmaya davet etmiştir. Ona göre ilerlemenin en önemli şartı bilgi ve aydınlanmadır.

Abdulla Avloni ve Millî Terbiye Meselesi

Abdulla Avloni, Ceditçilik hareketinin en aktif temsilcilerinden biri olup pedagoji ve aydınlanma alanında derin izler bırakmıştır. Faaliyetleri boyunca okullar kurmaya, ders kitapları hazırlamaya ve gençlerin manevi açıdan olgun bireyler olarak yetiştirilmesine büyük önem vermiştir.

Avloni'nin "Türkî Gülistan yahut Ahlâk" adlı eseri, Özbek pedagojik düşünce tarihinin önemli eserlerinden biridir. Bu eserde insanın ahlaki özellikleri, eğitimin önemi ve genç neslin erdemli bireyler olarak yetişmesi hakkında değerli fikirler ortaya konulmuştur.

Yazar, eğitimi toplumun gelişmesindeki temel unsurlardan biri olarak değerlendirmiştir. Onun meşhur "Terbiye bizim için ya hayat ya da ölüm meselesidir" sözü, gençlerin eğitim ve terbiyesinin ne kadar önemli olduğunu göstermektedir.

Günümüzde de Avloni'nin görüşleri önemini korumaktadır. Çünkü modern eğitim yalnızca bilgi vermekle sınırlı kalmamalı, aynı zamanda manevi ve ahlaki eğitimi de kapsamalıdır.

Abdurauf Fitrat ve Millî Uyanış Fikirleri

Abdurauf Fitrat, Ceditçilik hareketinin önde gelen temsilcilerinden biri olup edebiyat, pedagoji, siyaset ve felsefe alanlarında verimli faaliyetler yürütmüştür.

Fitrat, halkın geri kalmışlıktan kurtulabilmesi için bilim ve eğitimin geliştirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Eserlerinde milletin ilerlemesi için öncelikle aydın ve eğitilmiş insanların gerekli olduğunu sürekli dile getirmiştir.

Fitrat'a göre modern dünyada gelişebilmek için gençlerin yabancı diller öğrenmesi, bilimsel gelişmelerden haberdar olması ve bağımsız düşünme becerisine sahip olması gerekmektedir.

Onun pedagojik görüşleri günümüz eğitim sistemiyle uyumlu olup yenilikçi yaklaşımları ve uluslararası deneyimlerin öğrenilmesini teşvik etmektedir.

Çolpan ve Millî Düşüncenin Gelişimi

Çolpan, Özbek edebiyatı ve gazeteciliğinin gelişimine büyük katkılar sağlamış önemli bir yazardır. Eserlerinde milletin kaderi, özgürlük, aydınlanma ve ilerleme konularını geniş şekilde işlemiştir.

Çolpan, şiirleri ve gazetecilik yazıları aracılığıyla halkı bilgi edinmeye, kendi kimliğini tanımaya ve ilerleme yolunda çalışmaya davet etmiştir. Onun eserleri, Ceditçilik fikirlerinin sanatsal bir yansıması olarak büyük önem taşımaktadır.

Günümüzde Çolpan'ın mirası, genç nesilleri vatanseverliğe, manevi saflığa ve bilgi edinmeye teşvik eden değerli bir kaynak olarak kabul edilmektedir.

Ceditler ve Basının Gelişimi

Ceditler, kitle iletişim araçlarının toplumun gelişimindeki rolünü çok iyi anlamışlardır. Bu nedenle gazete ve dergilerin kurulmasına özel önem vermişlerdir.

Mahmudhoja Behbudi'nin "Semerkand" gazetesi ve "Ayna" dergisi ile diğer Cedid yayınları, halk arasında aydınlanma fikirlerinin yayılmasında önemli araçlar olmuştur.

Bu yayınlarda düzenli olarak şu konularda makaleler yayımlanmıştır:

Eğitim ve öğretim,

Ekonomik kalkınma,

Sağlıklı yaşam tarzı,

Kültür ve sanat,

Millî değerler.

Bunun sonucunda halkın dünya görüşü genişlemiş ve modern bilgiye olan ilgisi artmıştır.

Kadın Eğitimi Meselesi

Cedidlerin en ileri görüşlü düşüncelerinden biri kadın eğitimi desteklemeleridir. Onlar, toplumun gelişiminin kadınların eğitim seviyesiyle doğrudan bağlantılı olduğunu anlamışlardır.

Cedidler kızlar için okullar açılmasını, onların okuryazar hâle gelmesini ve toplum hayatında aktif rol almalarını savunmuşlardır.

Günümüz Özbekistanı'nda kadınların yükseköğretimdeki oranının artması, bilim ve devlet yönetiminde daha aktif yer almaları, Cedidlerin hayalini kurduğu hedeflerin gerçekleştiğinin bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Cedidlerin Ekonomik Görüşleri

Cedidler milletin ilerlemesini yalnızca eğitimle değil, ekonomik kalkınmayla da ilişkilendirmişlerdir. El sanatları, girişimcilik ve modern mesleklerin öğrenilmesinin önemini vurgulamışlardır.

Onlara göre ekonomik açıdan güçlü bir toplum ancak kültürel ve siyasi gelişime ulaşabilir. Bu nedenle gençler sadece teorik bilgiye değil, aynı zamanda pratik becerilere de sahip olmalıdır.

Bu düşünceler günümüzde mesleki eğitim ve girişimciliğin geliştirilmesine yönelik politikalarla uyum göstermektedir.

Cedidlerin Mirasının Günümüz Özbekistan Kalkınmasındaki Yeri

Bağımsızlık yıllarında Özbekistan'da Cedidlerin mirasını incelemeye ve tanıtmaya büyük önem verilmektedir. Onların eserleri yeniden yayımlanmakta ve bilimsel araştırmalar yapılmaktadır.

"Yeni Özbekistan" kalkınma stratejisinde eğitim kalitesi, gençlerin maneviyatı ve bilimsel gelişim öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Bu da Cedidlerin temel fikirleriyle büyük ölçüde uyumludur.

Günümüzde ülkede:

modern okullar inşa edilmektedir;

STEAM eğitimi geliştirilmektedir;

uluslararası eğitim programları uygulanmaktadır;

genç bilim insanları desteklenmektedir;

diijital teknolojiler yaygınlaştırılmaktadır.

Bu reformlar, Ceditlerin aydınlanmacı geleneğinin doğal bir devamı olarak kabul edilmektedir.

Ceditler ve Gençlerin Sorumluluğı

Gençler her toplumun geleceğini belirleyen temel güçtür. Ceditler de gençler konusuna özel önem vermişlerdir. Onlar gençlerin bilgili, vatansever ve sorumluluk sahibi bireyler olmasını istemişlerdir.

Günümüz gençleri Cedit mirasını öğrenerek řu sonuçlara ulaşabilir:

Birincisi, başarıya ulaşmak için sürekli eğitim gereklidir.

İkincisi, kalkınmanın temel faktörü bilimdir.

Üçüncüsü, her vatandaş vatanın gelişimi için sorumluluk taşır.

Dördüncüsü, milli değerler ile modern bilimin uyumlu olması önemlidir.

Modern Eğitim ile Cedit Fikirleri Arasındaki Bağ

Günümüz eğitim sisteminde kullanılan birçok ilke Ceditlerin görüşlerine oldukça yakındır. Bunlar arasında:

öğrenci merkezli eğitim,

bağımsız düşünmenin geliştirilmesi,

uygulamalı bilgiye önem verilmesi,

yenilikçi teknolojilerin kullanılması,

yabancı dil öğrenimi

yer almaktadır.

Bu ilkeler, modern ve rekabetçi insan gücü yetiştirmede büyük önem taşımaktadır.

Sonuç

Ceditçilik hareketi, Özbekistan tarihindeki en önemli aydınlanma hareketlerinden biridir. Ceditler, halkı bilim ve eğitim yoluyla ilerlemeye yönlendirmişlerdir. Yeni usul okullar kurmuş, basını geliştirmiş ve milli uyanış fikirlerini yaymışlardır.

Mahmudhoja Behbudi, Abdulla Avloni, Abdurauf Fitrat, Çolpan ve diğer Cedit aydınları halkın tarihinde silinmez bir iz bırakmışlardır. Onların faaliyetleri bugün de gençler için bir örnek okul niteliğindedir.

Modern Özbekistan'da eğitim, bilim ve maneviyat alanındaki reformlar Ceditlerin aydınlanma fikirleriyle doğrudan bağlantılıdır. Bu nedenle Cedit mirasını derinlemesine incelemek ve genç nesillere aktarmak günümüzün en önemli görevlerinden biridir.

Kaynakça:

1. Avloni A. Türkî Gülistan yahut Ahlâk
2. Behbudi M. Seçilmiş Eserler
3. Fitrat A. Seçilmiş Eserler

4. Çolpan. Eserler Külliyyatı
5. Özbekistan Tarihi (Tashkent)
6. Ceditçilik hareketi üzerine bilimsel araştırmalar
7. Qosimov B. Millî Uyanış
8. Karimov N. Ceditlerin Mirası
9. Özbekistan Millî Ansiklopedisi
10. Pedagoji tarihi kaynakları
11. Aydınlanma hareketi araştırmaları
12. Özbek edebiyat tarihi
13. Yeni Özbekistan kalkınma stratejisi belgeleri
14. Gençlik politikaları üzerine çalışmalar
15. Eğitim ve aydınlanma konulu bilimsel kaynaklar